

Vlaams minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven, Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: conceptnota Vlaams burgerlijk weerbaarheidsprogramma ‘vrijwilligerskorpsen’

Door het vormen en het uitbouwen van gemeentelijke vrijwilligerskorpsen te faciliteren, willen we het vrijwillig engagement van burgers stimuleren om in noodgevallen elkaar en de gemeenschap te helpen. Hiervoor is het noodzakelijk om structureel - en niet enkel in geval van nood - te voorzien in ondersteuning en waardering voor dit engagement door via de lokale besturen in te zetten op vorming, coördinatie, samenhang en burgerzin.

1. SITUERING

1.1. BELEIDSVELD/BELEIDSDOELSTELLING

Beleidsdomein: kanselarij en bestuur

Beleidsveld: binnenlands bestuur en stedenbeleid

Inhoudelijk structurelement: binnenlands bestuur

1.2. KADER EN CONTEXT

Het Vlaams Defensieplan beoogt een sterkere weerbaarheid van Vlaamse burgers via de oprichting van lokale vrijwilligerskorpsen “ [...] die onmiddellijk kunnen ingeschakeld worden in het kader van noodhulpverlening en waar vrijwilligers bijdragen aan het uitvoeren van logistieke, operationele en medische taken in geval van bijzondere nood.” (pagina 23)

De context van die doelstelling formuleert het Vlaams Defensieplan aldus: “Veel Vlamingen beschikken over waardevolle vaardigheden of doorgedreven motivatie om bij noodsituatie of rampen hun vrijwillige bijdrage te leveren, bv. via vrijwilligerskorpsen. Bij ernstige dreigingen of conflicten moet de overheid er ook op kunnen vertrouwen dat de samenleving tijdelijk of gedeeltelijk zelfredzaam is. Daarnaast helpt gedegen voorbereiding om de impact te verkleinen, mocht het onverhoopt toch mis gaan. Niet alleen bij oorlogssituaties kan assistentie door burgers bij logistieke, operationele of medische taken noodzakelijk zijn. Hierbij denken we ook aan rampen, zware ongevallen, overstromingen of grootschalige branden, ...”

“We willen initiatieven aanmoedigen die voor jong en oud vaardigheden aanbieden om sterk in het leven te staan. Door deelname aan lokale vrijwilligerskorpsen creëren we kansen om bij te dragen aan de samenleving en zich te ontwikkelen tot de hulpverleners en beschermers van morgen.”

“We richten een Vlaams burgerlijk weerbaarheidsprogramma op, in afstemming met de federale overheid, waarvan de lokale overheden de coördinatie opnemen. Dit programma bestaat uit opleidingstrajecten rond hulpverlening in samenwerking met hulpverleningsorganisaties zoals het Vlaams Kruis en Rode Kruis, maar heeft evengoed aandacht voor vormingen over EHBO, fysieke veiligheid, digitale weerbaarheid, ...”

De oprichting van lokale vrijwilligerskorpsen specifiek in het kader van het Vlaams Defensieplan sluit ook aan op de ruimere doelstellingen in het Vlaams Regeerakkoord in dat verband: “We zorgen ook voor een passende omkadering van vrijwilligers in crisissituaties.” (pagina 183)

Tijdens de vorige legislatuur heeft de Vlaamse Regering een projectsubsidie toegekend aan het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw voor de beleidsperiode 2024-2025 voor de ondersteuning van vrijwilligerswerk. Dat heeft geleid tot de ontwikkeling van het platform *kanikhelpen.be* waarbij organisaties en/of lokale besturen hun ‘crisis’-vacatures kunnen plaatsen. Lokale besturen kunnen dit complementaire platform blijven gebruiken voor vacatures om vrijwilligers te vinden. Gezien de nood aan een grondige opleiding, coördinatie en opvolging van vrijwilligers bij noodsituaties, is er voor de uitwerking van vrijwilligerskorpsen echter een ander en ruimer ondersteunend kader nodig dat zich complementair kan ontwikkelen. De website “kanikhelpen.be” was niet bedoeld om coördinerend op te treden ter ondersteuning van lokale besturen bij crisissituaties en is ook niet opgezet om het verzekeringsluik op te nemen. Het zou ook niet efficiënt zijn een parallelle permanentie naast deze die reeds bestaat bij het Rode Kruis Vlaanderen te ontwikkelen.

Binnen deze context en op basis van de bovenstaande engagementen, formuleert deze conceptnota een **concrete uitwerking van de vrijwilligerskorpsen**.

2. INHOUD

2.1 DOELSTELLING VAN DE VRIJWILLIGERSKORPSEN

De huidige geopolitieke spanningen nopen de Vlaamse Regering tot een Defensieplan, maar de nood aan betere hulp bij crisissen is fundamenteeler van aard. Hoe we reageren op die noodsituaties, toont onze samenleving op haar kwetsbaarst én haar sterkst.

Er zijn voorbeelden genoeg van grootschalige crisissituaties zoals overstromingen, en algemene stroompannes, maar evenzeer van kleinere lokale noodsituaties zoals een woonzorgcentrum waar alle liften kapot zijn en bewoners hulp nodig hebben. In de grote én de kleine noodsituaties kunnen zowel goed opgeleide als spontane (ad hoc) vrijwilligers een verschil maken. We moeten daarom het potentieel van vrijwilligers zien te benutten om de professionele hulpdiensten te ondersteunen. Zodat we als samenleving in onze meest kwetsbare momenten beter kunnen reageren. We werken naar lokale vrijwilligerskorpsen die de waardevolle vaardigheden, het engagement en de motivatie van zoveel Vlamingen stimuleren en op een zinvolle en

gecoördineerde manier inzetbaar maken, ook in noodsituaties die niet gerelateerd zijn aan geopolitieke spanningen.

Omdat elke gemeente getroffen kan worden door een noodsituatie en op dat moment als eerste bestuursniveau aan zet is, kiezen we voor de uitbouw van **gemeentelijke vrijwilligerskorpsen**. Dat stimuleert de band tussen bewoners, maar ook de solidariteit tussen gemeenten omdat vrijwilligerskorpsen elkaar in nood kunnen bijstaan over gemeentegrenzen heen. Tot slot verhoogt het ook op een individueel niveau de weerbaarheid van iedereen die deelneemt, door de voorziene opleiding, bijscholing en omkadering. De Vlaamse overheid financiert deze opleiding, bijscholing en omkadering en elke gemeente heeft zelf de keuze om een vrijwilligerskorps op te richten.

Er zijn in Vlaanderen al duizenden vrijwilligers actief die een rol op zich nemen in noodsituaties. De doelstelling voor deze legislatuur is om bijkomend hieraan de opleiding, de bijscholing en de coördinatie van in totaal **15.000 vrijwilligers** binnen de vrijwilligerskorpsen mogelijk te maken. We kijken daarvoor in de eerste plaats naar burgers zonder eerdere opleiding (cf. *infra* nr. 2.2.2) en rol in de crisisketen. Iedereen ouder dan 16 jaar kan deelnemen.

Voor de organisatie van de opleidingen beroept de Vlaamse Regering zich maximaal op de expertise van hulpverleningsorganisaties, zoals het Rode Kruis Vlaanderen en het Vlaams Kruis.

De Vlaamse Regering werkt een model uit waarbij lokale besturen maximaal ontlast worden in noodsituaties. Gelet op hun decretale rol¹ als 'Helper van de Vlaamse Overheid' en hun bestaande expertise hierin, wordt de coördinatie en begeleiding van de vrijwilligerskorpsen opgenomen door Rode Kruis Vlaanderen.

Bij elke noodsituatie komt er dan ook een **coördinator van het Rode Kruis Vlaanderen ter plaatse voor aansturing**. Bij noodsituaties waarin een gemeentelijk vrijwilligerskorps niet zou volstaan, zullen ook de vrijwilligerskorpsen van buurgemeenten opgeroepen kunnen worden.

De rekrutering, registratie (inclusief verzekering), coördinatie tijdens een crisis en de omkadering en nazorg achteraf, verlopen via de **digitale crisistool** van Rode Kruis Vlaanderen. In diezelfde digitale crisistool lanceren de gemeenten hun hulpvragen.

Naast de inzet van in het kader van het vrijwilligerskorps opgeleide vrijwilligers, blijft ook spontane (ad hoc) hulp van andere vrijwilligers een immens verschil maken. Voor hulpvragen van lokale besturen voor noodsituaties waar meer hulp welkom is, kan het Rode Kruis Vlaanderen daarom via dezelfde crisistool ook een **spontane hulpvraag** lanceren. Alle burgers die zich registreren voor die specifieke hulpvraag, worden ook aangestuurd door een Rode Kruis coördinator en zijn eveneens – zoals het geval is voor de vrijwilligers die zich engageren in het kader van een vrijwilligerskorps – op dezelfde manier verzekerd tijdens hun inzet. Na afloop van de noodsituatie, worden alle gegevens van deze spontane vrijwilligers verwijderd.

Er staat geen beperking op deze kortstondige (ad hoc) inzet van bijkomende vrijwilligers, bovenop de werking van een vrijwilligerskorps. Lokale besturen wordt daarmee een kant-en-klare digitale crisistool ter beschikking gesteld, waarmee ze zonder bijkomend organisatorisch werk, **extra burgers kunnen mobiliseren in tijden van nood**. Deze burgers hebben dan geen extra opleiding

¹ Art. 3. Decreet van 26 april 2024 tot oprichting van Rode Kruis-Vlaanderen, BS 4 juni 2024.

genoten, maar zijn wel verzekerd en kunnen mee aangestuurd worden door de Rode Kruis Vlaanderen-coördinator ter plaatse. Ook dit verhoogt paraatheid.

We streven dus naar een volledig werkend model van noodhulp door vrijwilligers, dat Vlamingen aanmoedigt om een opleiding te volgen, zich te blijven bijscholen en zich voor te bereiden op noodsituaties. Het maakt Vlamingen zo individueel meer weerbaar, maar ook onze samenleving als geheel, zowel door de opbouw van duurzame vrijwilligerskorpsen als door de laagdrempelige mogelijkheid tot grootschalige mobilisatie van vrijwilligers. De basiswerking van het model, met name de kosten voor de applicatie, het aanbod van de basisvorming, jaarlijkse bijscholingen en simulaties en de crisisbeheerders, worden gedekt door de Vlaamse financiering. Dat ontlast lokale besturen aanzienlijk. Door de keuze om een vrijwilligerskorps op te richten bij de lokale besturen zelf te leggen, tonen we een maximaal respect voor de lokale autonomie.

2.2 UITWERKING VAN DE VRIJWILLIGERSKORPSEN

2.2.1 Oprichting van een vrijwilligerskorps

Elk lokaal bestuur kan beslissen om een vrijwilligerskorps op te richten **met een minimale omvang van 10 leden**. De Vlaamse overheid voorziet in een eerste fase in financiering voor de uitbouw van een gemeentelijk korps tot **maximaal 80 leden**. Lokale besturen die een groter korps wensen uit te bouwen, kunnen dit vanaf het 81ste lid met eigen middelen doen. Elk lokaal bestuur dat deelneemt, zal een eigen inlogpagina in de digitale crisistool van Rode Kruis Vlaanderen ter beschikking gesteld worden. Afhankelijk van de interesse - zowel van vrijwilligers als van lokale besturen - om deel te nemen, zal deze bovengrens jaarlijks geëvalueerd en indien wenselijk of nodig aangepast worden. Deze werking kan ook volledig geïntegreerd worden in het bestaande verenigingsleven en het lokaal vrijwilligersbeleid. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat een lokale scoutsgroep of Chirogroep zich als groep inschrijft en de opleiding mee volgt.

2.2.2 Opleiding

De opleiding voor de vrijwilligers bestaat uit een **basisopleiding EHBO, een jaarlijkse bijscholing en een simulatie-oefening**. Zo wordt wie zich engageert ook structureel betrokken bij de werking van het vrijwilligerskorps, wat de inzetbaarheid en het volhouden van het engagement ten goede komt. De basisopleiding kan gegeven worden door het Rode Kruis Vlaanderen en het Vlaams Kruis. Naarmate de werking van vrijwilligerskorpsen vordert, wordt het opleidingsaanbod in samenspraak met lokale besturen en hulpverleningsorganisaties, waaronder het Vlaams Kruis, geëvalueerd en, indien nodig, aangepast of uitgebreid.

Er wordt een **charter opgesteld met kwaliteitsvoorwaarden voor de opleidingen**. Het lokaal bestuur kan andere organisaties met een relevante werking op logistiek, operationeel of medisch vlak betrekken bij de organisatie van opleidingen, zolang aan de kwaliteitsvoorwaarden voldaan is. Op die manier kan bestaande lokale expertise optimaal benut worden.

De werking van de vrijwilligerskorpsen is volledig additioneel. Wanneer burgers aansluiten bij een vrijwilligerskorps en al een basisopleiding EHBO behaald hebben, wordt deze niet opnieuw gefinancierd in het kader van de vrijwilligerskorpsen. De jaarlijkse bijscholing en simulatie-oefening wel.

2.2.3 Verzekering

Zodra vrijwilligers zich registreren via de crisistool van Rode Kruis Vlaanderen, zijn ze bij inzet bij noodsituaties via de crisistool gedekt door de verzekering van Rode Kruis Vlaanderen, zowel de **verzekering 'lichamelijke ongevallen'** als de verzekering **'burgerlijke aansprakelijkheid.'** Voor nazorg is er een digitaal aangifteformulier beschikbaar in de crisistool met bijstand door Rode Kruis Vlaanderen. Dit geldt zowel voor de opgeleide leden van de vrijwilligerskorpsen als voor de spontane ad hoc vrijwilligers die eenmalig voor een tijdelijke noodsituatie komen helpen.

2.2.4 Hulpvraag

De hulpvraag lanceren kan telefonisch en via de crisistool. Welke leden van het lokaal bestuur de hulpvragen kan stellen, bepaalt de gemeente zelf bij de oprichting van het gemeentelijk vrijwilligerskorps. Deze beste aanpak hiervoor wordt in samenspraak met VVSG en de lokale besturen besproken. Rode Kruis Vlaanderen voorziet **24 op 7 permanentie door een coördinator zodat elke hulpvraag meteen opvolging krijgt.**

In samenspraak met de professionele hulpdiensten en de crisisketen, waaronder de Crisis Preparedness Cel (CPC), het Crisiscentrum van de Vlaamse overheid (CCVO) en de gouverneurs, wordt er besproken hoe en in welke omstandigheden de vrijwilligerskorpsen in meerdere gemeenten, regionaal, provinciaal of in heel Vlaanderen tegelijk kunnen geactiveerd worden. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan een crisis van een grotere omvang waarbij de gouverneur de provinciale fase afkondigt.

2.2.5 Tijdslijn

We richten ons naar een effectieve opstart van opleidingen voor de vrijwilligerskorpsen tegen september 2025. Vanaf de goedkeuring van deze conceptnota zal een traject opgestart worden verdere operationele details te bespreken, daarbij worden bijvoorbeeld ook de gemeentelijke noodplanningscoördinatoren betrokken, alsook andere leden van de crisisketen, zoals de Crisis Preparedness Cel (CPC), het Crisiscentrum van de Vlaamse overheid (CCVO).

2.3 UITGAVENPOSTEN VOOR SUBSIDIE

De subsidie naar Rode Kruis Vlaanderen bestaat uit een deel vaste kosten, zowel eenmalig als terugkerend, en een variabel deel.

Onder de eenmalige vaste kosten vallen zowel de kosten voor de ontwikkeling van het opleidingsmateriaal, als de ontwikkelingskosten van aanpassingen aan de crisistool voor betere opvolging.

Onder de jaarlijkse vaste kosten valt ten eerste het beheer van de crisistool, met toegang tot verzekering voor alle deelnemende vrijwilligers. Dat zijn dus de leden van de gemeentelijke vrijwilligerskorpsen en ad hoc vrijwilligers die zich aanmelden voor hulp bij één specifieke noodsituatie. Ten tweede valt hier de ondersteuning door de Rode Kruis Vlaanderen-coördinator onder. Deze heeft een permanentie van 24u op 24u en 7 dagen op 7 en er is steeds coördinatie fysiek ter plaatse.

Onder de jaarlijkse variabele kosten valt ten eerste de basisopleiding per vrijwilliger en ten tweede een jaarlijkse bijscholing met simulatie-oefening voor iedereen die al een basisopleiding kreeg.

Voor de opstart in het najaar van 2025 richten we ons op het mogelijk maken van een basisopleiding voor 500 vrijwilligers. Voor de legislatuur is het doel een basisopleiding voor 15.000 vrijwilligers, met jaarlijkse streefcijfers die uitgewerkt worden in de samenwerkingsovereenkomst.

De subsidie is begrensd door de beschikbare kredieten. Er wordt een jaarlijkse evaluatie voorzien.

3 FINANCIËLE IMPACT

De budgettaire impact van deze maatregel ligt op maximaal 1 miljoen per jaar vanaf 2026. Voor de opstart in 2025, wordt er EUR 350.000 voorzien. Het wordt ingeschreven op begrotingsartikel 'SJ0-1SMC2GA-WT', getiteld 'ONDERSTEUNING LOKALE VRIJWILLIGERSKORPSEN.' De verdere modaliteiten, met prijs per vast en variabel deel, worden in de subsidieovereenkomst uitgewerkt.

4 BESLISSING

De Vlaamse Regering beslist daarom:

- 1) Haar goedkeuring te hechten aan de principes en de concrete uitwerking van de vrijwilligerskorpsen zoals beschreven in deze conceptnota.
- 2) De Vlaams Minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven, Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij te belasten met de uitvoering van deze conceptnota.
- 3) Dat er eenmaal per jaar, bij de start van kwartaal 2, een Mededeling aan de Vlaamse Regering wordt gericht met de behaalde resultaten tijdens het voorgaande jaar.
- 4) Dat er over deze conceptnota en de uitwerking van vrijwilligerskorpsen kan gecommuniceerd worden door de Minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven, Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij.